

Any I ♦ Barcelona 28 d' Octubre de 1900 ♦ N.º 26

LO PENSAMENT CATALÀ

SETMANARI CIENTIFICH Y LITERARI

Preus de subscripció:

Espanya. 8 Ptas. l' any.
Estranger. 9 " " "
Un número 15 cts.—Atrassat, 25 cts.
PAGOS A LA BESTRETA

DIRECTOR LITERARI

Mossen Jacinto Verdaguer

Redacció y Administració:

Dormitori de St. Francesch, 5

IMPREMTA LA CATALANA

DECADENTISME LITERARI

LÍRICA Y DRAMÁTICA

III

Desde Aristotil á Cousín y de Cousín á Giddings, se ha vingut considerant la tradició, com element integral de la consciencia de la societat.

La darrera paraula de la Sociología ha sigut pronunciada pera fixar *que la memoria social es aquella suma de conexements y creencies trasmesos, que s'anomena ó considera com tradició.*

¿Qué fora la societat sense tradició? Contestaré solsament: sí s'esborra la tradició, se fereix de mort á la societat.

En la tradició se manifestan conscientment les relacions, les idees, los usos y costums que s'han produhit inconscientment en la societat; *ella es lo recort vivent y conscient de la inconsciencia del passat, que ha arribat á esser patrimoni de tots.* (Franklin E. Giddings).

Si s'elimina del organisme social la tradició ¿qué queda? Torno á preguntarme: eliminola consciencia del organisme humá y per la similitut d'abdós, immediatament sé lo que resta: l'home primitiu.

Si aquets que renegan de la tradició en nostres dies avaloressin lo que diuen, foren propagandistes de una filosofia monstruosa. Jo voldria que

meditessin les séves afirmacions, pera reular davant la consecuencia horripilant de la séva doctrina (?), que no es altra que presentar l'home d'avuy, d'aquest segle de decrepitud física, sense lo capdal de conexements aportat per la tradició, per la civilisació, per lo progrés.

La creencia tradicional se modifica en virtut de les noves idees, operantse en lo sí de la societat ab aquets dos elements una integració. Aixís regonexen los moderns sociólechs, que les noves idees combinades ab los tres elements que componen lo segon del gran ordre en que's divideix lo total cos de la tradició, generen, ab la tradició de personalitat, un nou *ideal*, ab lo producte de la tradició estètica, *la crítica*, y ab lo producte de la tradició religiosa, *la creencia*.

¿Deuhen, per lo tant, ésser aplaudides les tendencies d'estrangerisme que viuhen avuy en gran part de la joventut catalana, considerades com á generadores exclusives de la personalitat literaria de Catalunya?

No.

Han de censurarse aquestes tendencies, perque, més que á la consolidació dels elements indígenes, de suprema necessitat pera nacionalisarse la colectivitat, conduhexen á despreciar la Tradició, y á la destrucció de tot lo característich, de tot lo propi dels organismes.

Desprecien, ab motiu d'imperar aytals ten-

dencies, uns les composicions dels Jochs Florals; altres miran ab enuig los treballs d'erudició; altres no troban res de bo en nostres novel·listes; tracten de groteschs als escriptors de les dècades del 59 al 69, del 69 al 79 y del 79 al 89; anomenen arcaïch al crítich que no sent idolatria per Shopenhauer y Nietzsche, i quan los vells del altra part del Pirineu, d'Alemanya y Fransa, s'esmeran en les edicions de nostres poetes, enlayran nostres novel·listes y respectan nostres dramàtics! Un dia es Colonia la que copia nostres Consistoris del Gay saber, altre Fastenrath qui s'ocupa dels trovadors moderns de Catalunya, altre lo docte Denk qui diserta seriament sobre literatura catalana, altre Morel-Fatio qui ab copiosos datos esposa nostra riquesa literaria, altre Gaston Paris y Paul Meyer quins s'entretenen eruditament comentant nostres cansoners.

¿Será que la literatura catalana te un valor arqueològich inmens?

¿Será que la literatura catalana evidència propietat, l'ànima d'un poble de gran significació literaria?

En lo curs de formació de la nacionalitat catalana s'hi troba la literatura desde son comens, y marcant en ella les èpoques de espontaneïtat y d'erudició; ab les seues consemblants èpoques. Als cants populars suggerits per les passions, per los fenòmens físichs y per les grans odisees del poble, ha seguit la època de cultura ab sos *motz triats*; sa poesia didáctica y literatura erudita: política y poesia han progressat agermanades. Si la nacionalitat ha tingut y conserva propi esperit en sa literatura ¿per qué's vol fer-la progressar sense esperit? ¿per qué extrangerisar?

¿Se'm contestará tal volta que lo caràcter de humanitat ha de governar en literatura, y que's va á buscar al efecte la literatura més assimilable pera afavorir l'imperi universal d'aquest caràcter? ¿perá condensarlo en una sola llengua y en una sola manifestació intel·lectual unificada? Si axó se'm contesta's nega la vida del geni y la diversitat de temperaments, que es la darrera veritat de la crítica.

¿Se'm contestará tal volta que's busca la perfecció en la uniformitat de manifestació de bellesa? Res més utòpich que aquest desitj, contrari á la naturalesa dels organismes fonamentals de la societat y á la consciència del home.

Digne de flástima es aquell que, sense pèndres la molestia d'analisar, afirma gratuïtament les excel·lencies estrangeres, y declara que la literatura

catalana no val res, que nostres poetes y novel·listes no arriban á cap puesto, que no hi ha ningú com los francesos pera fer versos y dramas, y en ells exclusivament s'inspira (?) pera compóndrer en català.....

Generalment aquest *reformista* extranger en son frenesí ideològich, com ha dit Agustí Durán, no regoneix altre heroïsme que lo dels bandolers y assessins, ni altre dret que lo de la forsa bruta; anomena grans y nobles caràcters á quants conculcan la societat y tirans opressors als que pera protegir-la la resistexen; presenta á la virtut més pura com hipocresia cobart y lo crim com represalia, ó com un desfogament just de la llibertat salvatge, que suposa ofesa per les lleys qu'ho castigan.

Lo comparo jo ab aquells homens dels quals parla Macaulay: «que al propi temps que aparentan respectar los grans noms y los grans fets dels temps passats, jamay los estudian si no es ab lo propòsit de trobar en ells excusa pera sos abusos presents», ó be ab aquells altres que, parlant de la llengua, los deya Capmany: «bastardos que confonen la esterilitat de la llengua ab la esterilitat del cervell, sentenciant gravement que no hi ha tal ó qual veu perque no la troban.»

Ha escrit Sardá: «totes les escoles tenen ses qualitats, y lo literat que no sápigat assimilarse les senyal de que no sab véureles.» La escola nacional catalana te la seua tradició, les seues qualitats, y lo literat català ha de saber véureles y assimilarse les, perque son elles la materia que ha d'agermanarse per la vida vigorosa son esperit; sense conéxeles ni assimilase les, será un productor estrany que no portará á la vida artística la nota viril, l'element d'enllás social y cultura, resultat de la educació de temperament en el medi.

BERNAD Y DURAND.

DEMUNT LA TOMBA

(A la memoria de mon bon amich F. P.)

Demunt la llosa freda del sepulcre
veninte á visitar

hi viu crescut, en mitj de fulles seques
un violé esclatant. (*)

Ja hi fan de bon avir les flors al Sahara
y 'l sol en camp de gell
ditxós de mi, que trobo bells aromes
del mon en lo més erm!

(*) Cal observar que la frase es rigorosament veritat; donchs en la visita que vaig fer á la tomba del plorat amich, hi trobí que en una escaleta de la llosa, hi creixia un violé, de semblant mis·tich.

Lo cor tot oprimí per la membransa
del mort qui e fou amich,
guaytant aquell misteri de la vida
restá en condol, tot trist.

Respontme, vina amich, en aqueix atri
que enllá ja has traspasat!...
si sols lo ver amor al cel romana:
al mon que hi vas dexar...?

Potser l' encís de Deu tant fort t' atreya
que en misteriós descuyt
de los manolls de flors qu' al cel t' enduyes
dexáresmen algún?

Dexáreslo, amatent, demunt la llosa,
recort pel teu amich?...
¡Oh, flor d' aquell pitxer, virtut regalal
ique eis bella en eix jardí!

Si 't besan les ventades de la terra
rosada 't plou del cel!
per ço en tendror gallarda y seques fulles
tu veus fugir l' hivern.

Aci, dintre les boyres del misteri
en plena solitut
del cel ab lo llenguatje, á los qui passen
encar los parles tu.

Oh tendre violer, d' amich la joya
del munt que s' emportá
si 't planto en lo meu cor ¿hi sabrás creixer,
flor vera d' humilitat?

May més te ploraré en les remembrances
aymat amich del cor;
si al cel ben prest no puch vení á gosarhi
mos planys aci cantanthi
envíam del cel la pluja del conhort.

M. JORDI.

SANT MIQUEL SOLTERRA

Dominantne lo puig ahont se troba lo poble de Sant Hilari, per lo costat del Nort, s' hi veu una montanya molt alta en quin cim s' ovira una petita construcció, donant lloch á que, al preguntar los forasters lo que sia tal caseta, respongan los del poble, esser una ermita nomenada *Sant Miquel de les formigues*.

Aytal resposta, dona lloch á la hilaritat, per part d' uns, á l' indiferencia per part d' altres, y á la reflexió, per aquells que desitjan saber lo perque, sent-ne la ermita, la de Sant Miquel Solterra, 'n diuhen la gent, *Sant Miquel de les formigues*.

Lo voler esbrinarho, fou causa de preguntar á uns y altres, si existía alguna tradició ó llegenda que dongués la explicació d' alsar una capella en un punt

tan elevat, ja que, si no es tant ó mes alt que lo cim del Montseny, poch se 'n falta, y, heus aquí lo que ne pogui sebrer.

Contan que un capitá de barco, tornantne á sa patria, després d' un llarch viatge, una volta passat lo *Estret* y entrat en lo Mediterrá, 's trobá ab un fort temporal, *que degué correr* pera salvar son navili, la vida de sos tripulants y la sua propia, y ab tal mortiu, perdé lo *rumbo*, trobantse perdut, y mes, no existint en aquell temps los instruments de precisió qu' avuy tenen les gents de mar, y, en mitj de sos apuros, no se li ocorregué altra cosa, sino, encomenarse á Deu fent la prometensa de manar construhir una capella en lo primer punt de terra que descobris desde la nau.

Foren ohides ses paraules, tota volta que *amayná* 'l mal temps, y al aclarirse l' horitzó, escampantse la boyra, descobrí una punta de montanya donantli á conexer ahont era la terra fent *proa* en tal direcció fins á trovar una *cala* ahont reposar.

Ja en salvo lo barco y sos tripulants, desembarcaren aquestos, pera donar gracias á Deu, y preguntant qui era 'l duenyo de la montanya ovirada desde la embarcació, los digueren n' era lo Comte de Solterra en quina rodalia 's trobavan, anant lo capitá á trobarlo pera demanarli lo permís de construhir la capella, quin li fou concedit; y, sentne lo dia 29 de Septiembre lo en que tingué lloch lo miracle, heus aquí lo perque 's posá la capella baix l' advocació de Sant Miquel, prenent lo nom de Solterra per rahó del terror ahont fou axecada.

Aquesta tradició ó llegenda explica perfectament la historia, ó 'l perque la capella 's troba en lo lloch ahont es, mes, no dona la rahó del perque 'n diuhen *Sant Miquel de les formigues*, empro, com *qui llengua té, á Roma va*, preguntant, preguntant, sapiguí, ser filla tal denominació de les moltes formigues que s' apleguen en ella y moren tant bon punt hi arriban y n' entran á la capella ahont se n' hi troban á milers, segons podria veurers.

Bastaren aquestes paraules pera despertar ma curiositat, excitada ja per lo conexement de la llegenda, y, donantme manya pera trobar un bon matxo y un mosso, resolguí fer la excursió á l' ermita, com axis vareig realisarho.

De bon matí, ab la claror de la celistia, empenyguí la marxa, passant per lo Prat de Saleta, lo de las Eugas, Montsolís, la Font Picant, atravessant lo que ne diuhen les Illes, y pujant montanya amunt arribarem á una gran casa de pagés, antiga, tota ella de pedra picada, d' aspecte senyorial y respectable, vegetse en son frontispici una gran *llepassa* blanca que 'm cridá la atenció fins que poguí llegir lo que hi havia escrit y deya «Hospital militar del Soler».

Mon guía 'm tragué de duptes, dihentme, que, desde les Illes, tot lo terreno que trepitjavam era del *Subirá*, de qui n' eran, no tan sols lo *Soler*, sino l' altra casa gran que 's veyia mes amunt anomenada lo *Borrell* ahont devíam arribar per anar á St. Miquel, axis com pertanyían á dit Senyor, altres cases, entre quines la de *Juan Huig*, tan gran ó mellor de les que veyam, y portat de sa verbositat, després de

haverme dit havia fet la guerra ab los carlins, y que aquestos havían establert son hospital militar en lo Soler, d'igual manera que á Montesquiú, afegí, que axis com á Barcelona teníam, ó havíam tingut un *Xifré*, á la Provincia de Girona teníam un *Subirá*, lo propietari mes rich de Catalunya, quines propietats no podían voltarse en tres dies, anant á cavall, donantse 'l cas de que, quan un jove festejava á una minyona y volía tirarli un *requiebro*, lo mellor que podia dirseli, era, *que valia mes or, que 'l Subirá*, prenentne lo nom de la persona per la casa.

Ab aytals raonaments y altres que no son del cas, arribarem al Soler, ahont nos reberen ab aquella amabilitat y franquesa innata en les bones gents de la nostra terra, y, fins sens demanarho, nos oferiren hostatje y tot quant poguessem necessitar.

Mentres preparavan quelcom pera restaurar nostres cossos, que no anavan escassos de gana, la *mes-tressa*, ó sia, la masovera, al veurer mos desitjos, se oferí per ensenyarme la casa, fentho tant bé, que 'n quedí d'alló mes content.

Encar que masía, lo Soler es digne d'esser visitat per los aymants de nostres coses, puix en tal edifici s'hi veu la grandiositat de nostres antecessors, que, pensant mes ab son benestar, que no ab lo interés, quan se feyan una casa, era pera viurehi, pera fer anys sens oblidar per axó la obligació de rendir tribut y donar gracies al dispensador de tots los beneficis, rahó per la qual no hi falten medis ab quins dedicarse al reculliment.

L'edifici tenia, quan lo vaig visitar, grans cambres ab arcoba, ab mobles antichs que recordavan un gran número de generacions. Los llits eran ab capsalera, pintada al tremp, vegentshi imatjes de diversos Sants, y tant en ella com en los peus, s'hi veyan unes columnes mes ó menys trevallades segons la clase y la época de sa construcció: les cadires n'erant de fusta, pintades de groch, blanch, blau ó vermell, segons lo lloch ahont se trobavan col·locades, cómodes á mes no poguer, donades les dimensions de sos assientos encordillats, ab un espatller daurat, y de quines n'he vist imitacions bastant ben fetes, en los nostres dies, no faltanthi, com á les modernes, sos daurats, que 'ls hi donavan molt relleu.

Si gran n'era lo pler de visitar la casa, major fou al entrar en lo menjador, ahont un s'hi extasia contemplant la sua grandiositat, *aygua mans* que 'n te en una de ses testeres, en forma de capelleta ab un gran gerro de terrissa embarnissada y ses ances figurant unes serps cargolades tenint un llargandaix entre ses anelles, y en dit lloch, axis com en les parets dels costats, desde terra fins á la alsada de uns dos metres, hi han empotrades un gran número de rajoles, de les que se 'n diuen de *Valencia*, en cada una de les que s'hi pot veurer una figura, ó mes, pintades ab colors llamatiu, representantse en elles tots los oficis coneguts desde 'l de *perayre* fins al de *hortolá*, tenint motiu per passarhi llarga estona, si, dextantse portar per l'imaginació, se compara lo que eran los oficis en aquells temps ab lo que son avuy día, en que les màquines se han sobreposat á la intel·ligencia del artifice ó trevallador.

Una nova sorpresa tinguí sens mourem del menjador, puix al obrir l'armariet ahont s'hi trobava una capelleta, devant quina tots los habitants de la casa, seguintne una tradicional costum de la montanya, hi *passavan* lo rosari, se fixaren mos ulls en lo contingut d'un armari ab vidrieres, que, pera guardar la *pisa* ó *vaxella*, se trobava á sota la capelleta, y entre los distints objectes, alguns d'ells curiosos, hi descobrí un porró de vidre de colors, ab adornos de lo mateix, formantne l'extrém del coll, ó sia lo lloch ahont s'hi posa 'l tap, un *barret de tres picos*, poguentse apreciar que tal porró n'era fruyt de les crestallerías venecianes donada sa forma y sa riquesa de detalls.

Gran ne fou la impressió rebuda y fiu tots los *impossibles* pera veurer si podria lograr sa adquisició, tenint que desistir de mas pretensions, al dirme la masovera, que, «mes aviat me regalarien tot lo de »la casa que no aquell porró per serne lo recort de »los antepassats de la casa, y lo teníam en tanta estima, com que, feya tres generacions que lo conservaban descrit en los inventaris.»

Fa alguns anys de tot axó; morí solter l'últim *Subirá* fentne transit sos bens, en part á un nevot y en tardá persones estranyes, y... ahont haurán anat á parar totes aquestes coses? ¡Quí ho sap!...

Entretenintme ab uns detalls tan puerils no 'm recordava de lo principal que es la escursió á la ermita, axis es, que reprenentne lo fil de la historia, diré: que havent esmorsat ab gran satisfacció, després de agraahir l'aculliment, montat novament á cavall, emprenguerem ab lo guía lo camí del *Borrell*, ahont nos reberen ab lo mateix agrado, y dextantne la cavalleria y los queviures perque 'ns arreglassen lo dinar, emprenguerem á peu la caminata en direcció á la ermita.

Dir que lo camí es dolent, que 's donen mes passos arrera que no endevant per les relliscades causades per uns palets rodons de que n'está plé, no te cap mérit, empro, ab penes y fatichs, lo cert es, que arribarem á terme y lo primer fou averiguar si realment la ermita estava plena de formigues y axis resultá cert.

Com ne teníam la clau, entrarem en ella sens trobar res de particular per esser descrit, reduhintse á lo que son la major part de les ermites, mes, sí cal fer menció de l'espectacle qu'ofereix la naturalesa desde tal altura, de quina dominan lo Montseny, lo *Fart*, les montanyes de Sta. Madalena, la de la Mare de Deu de 'l Mon, se veu lo Canigó y tota la cordillera Pirenaica en gran extensió, sens comptar una inmensitat de pobles y viles qual descripció seria lo *quiento de may acabar*.

Gosí lo inexplicable ab la contemplació d'aytal panorama; sentí en mon cor un nou afecte de carinyo envers ma patria que 'm mostrava unes noves gales, que no havia vist, y vareig burlarme d'aquells, que buscantne bones vistes y rebrent impresions se'n van al estranger, no trovant res bo sino lo d'allà, y es, per desconexer lo mellor que tenim á casa.

Durant la estada en tal cim, poguí veurer per experiencia propia lo de les formigues, y es, que degut

tal volta á la calor, hi acuden á la capella grans vols d' *alades* y una volta á dins, com sia gran la diferencia de temperatura qu' existeix d' allà ahont venen á allà ahont van, sentne de la familia de les *hemacrimas*, ó de sanch freda, perden la vitalitat y moren á milers en aquell lloch, axis es com jo m' explico lo perque de 'l renom donat á Sant Miquel per lo poble, ja que aquest no veu, sino, la materialitat de les coses.

Baxats al Borrell, després de dinar, lo mosso y jo nos entornarem al poble pera descansar de les fatigues d' una excursió, que, de no haverla fet, no ne hauria pogut dar noticia ni descriurela, com ho he fet, demanant perdó á mos llegidors per haver abusat de sa condescendencia.

TIMOTHEO VALLS DE B.

D' ACÍ Y D' ALLÀ

Avuy si, que volia parlar d' alguna cosa d' actualitat: de la fugida d' En Silvela, de la pujada d' En Weyler, dels temors de militarisme, etc., etc., que hi ha feyna tallada per tot un any y encara no seriam á mig, seguint als diaris de Madrid, que son los que poden esbravarshi, perque la Constitució allà ho garantisa tot. Pero, ¿som á Madrid nosaltres? ¿La Constitució vigent á Catalunya es tan generosa com la d' allà? ¿Hem de tenir por nosaltres del militarisme? Heus aquí unes preguntes que 'm portan á meditar sobre la unitat intangible... de la especie humana y sobre 'l dezé manament: «No cobejarás los bens de ton prohisme.»

Dexém estar, donchs, tranquila á la política; y pera aprofitar lo temps, me proposo avuy publicar algunes notes folklóriques que vareig recullir l' any 1892, de llabis d' una dona filla de Peramola.

Jo prou hauria volgut fer algun viatge per aquelles comarques de la Montanya de Catalunya, y allà poder comprobar les moltes notícies que pogui anotar de Barcelona estant; pero no m' ha estat possible. Qui puga ferho que ho fassa, segur de fer un gran bé á la literatura catalana.

Y entrem ja en materia.

Peramola es una vileta ab Ajuntament, al qual son agregats los llochs de Nuncarga y Tragó. Pertany al partit judicial de Solsona, bisbat de la Seu, ab 835 habitants, segons lo cens de 1887.

Aquesta vila está situada vora 'l riu de Segre, á una hora próximament d' Oliana.

En tó de burla, als de Peramola 'ls hi diuhen *talibants*.

Talibant s' anomena també la falda de la camisa.

Diu que 'l nom de *talibants* los hi vé als de Peramola de que solen passar lo Segre aygua-

arreu ab les calces atrossades al cap, y ensenyant lo *talibant* de la camisa.

Per lo demés, tots aquells pobles—com gayre bé tots los de Catalunya,—tenen un motiu ó altre.

Als de Organyá, per exemple, los hi diuhen *ganxos*, perque volian agarrar lo cadáver de Sant Armengol, que baxava Segre avall, y no pogueren conseguir llur intent. Sant Armengol va aturarse al Pont d' Oliana. Per axó 's diu:

Sant Armengol se 'n va aygua avall;
dexaulo anar,
que al Pont d' Oliana s' aturará.

Als de Solsona 'ls hi diuhen *mata-ruchs*. No ne se la rahó, pero si que s' hi enfadan, y alguns solen contestar: «Encara tinch les ungles vermelles de quan escorxava á ton pare.»

Los d' Oliana son *travessers*, no se per qué.

Tornant als de Peramola, solen cantárloshi:

Talibants de Peramola,
feu que 'us valga per avis:
si n' erau trenta ó quaranta
y heu fugit per cinch ó sis.

Aquesta cançoneta mortificadora, qual tonada es un ball plá, que no 'm vareig poder fixar á la memoria, te un fonament històrich.

Se conta que 's desafiaren los dos pobles de Peramola y de Rialp (*Riaup*, deya la dona de qui tinch aquestes notes).

Rialp es un poblet de 643 habitants; per consegüent, molt més petit que Peramola. L' anar á escometre á un estol nombrós ja demostra molt coratge; pero válgals l' enginy, que pot més que força, perque si no, los hi haguera tocat rebre.

Lo cert es que 'ls de Peramola sortiren envers Rialp disposats á fer un escarment, y en essent á la envista de Roca Alquer, un serrat per ahont hi passa 'l camí de Rialp, los trenta ó quaranta de Peramola vegeren tot lo serrat rublert de barretines vermelles.

Haguera estat una vera temeritat emprendre-les contra tan gran estol de gent; y ab una prudencia digna de veritables valents, se 'n tornaren pel mateix camí, cap á la seva vileta.

Lo que havia succehit fou lo següent:

Los de Rialp avisaren als d' Oliana, que tampoch podian veure als de Peramola, pera que acudissen al repte d' aquests, al serrat de Roca Alquer, que era un punt ben estratègich.

Pero 'ls d' Oliana no hi acudiren, y 's trovaren sols cinch ó sis de Rialp. Impossible esperar tan poch als de Peramola; pero se 'ls hi acudí una estratagema: anaren á cercar un gros nombre de barretines vermelles y les varen posar una á cada cap de reboll, de manera que semblava un veritable estol apostat pera defensar lo camí de Rialp.

Després varen descobrir l'engany los mateixs que l'havien ideat, y'n tragueren la cançó abans dita.

Les cançons curtes, qui anomenen corrandes, follies ó cobles en altres indrets de Catalunya, á Peramola y sa comarca 'n diuhen *cotes*; també hi ha *corrandes*, pero no he pogut marcar be la diferencia que hi ha entre unes y altres. Es probable que s'anomenen *corrandes* les cançons que 's cantan y ballan tot junt. Héusen aquí algunes que poguí recullir. Les tonades tampoch poguí retenirles en la memoria.

1.^a

Si voleu ballar corrandes,
anauhi al Coll de Nargó;
anauhi per Cinquagesma,
que fan la festa major.

En broma, s'ha fet aquesta parodia:

Si voleu ballar corrandes,
veniuhí al meu carrer;
que tinch la dona molt bruta,
se 'n ha c... al morter.

2.^a

A Isaura hi tinch la caxa,
á Sant Romá 'l cobertor
y á la vileta d' Abella
hi tinch lo festejador.

3.^a

Marieta del ull negre,
no pas vos que 'l teniu ros:
tota dona boniqueta
sol tení 'l marit gelós.

Un altre día, si Deu plau, continuarem.

SEBASTIÀ FARNÉS.

EXCURSIÓ

desde la plaça del Padró de Barcelona al santuari de Nostra Senyora de la Salut, situat en una fondalada que hi ha entre les montanyes de Sant Pere Martre y de Santa Creu d' Olorde.

(Continuació.)

Barri d' obrers Hostafranchs, no dexe de tenir algun establiment d' importancia com per exemple la fàbrica de porcellana de En Florensa y la d' objectes de terrissa de Antonés. No hi mancan cassinos y fins hi ha un Ateneu que ab subvencions de la Diputació y d' alguna altra entitat sosté escoles d' instrucció obertes de día y també de nit. Per cert que una d' aquestes societats recreatives nos recorda que en son origen portava lo nom d' una antiga ciutat espanyola que 's feu cèlebre en los anals històrichs per son heroisme contra los romans; nom que era igual al de altres societats similars que estaven ó estant

obertes en poblacions del voltant de la Barcelona antiga. Les tals foren establertes, segons se diu, construintse l' edifici expressament, ab diners facilitats per una persona no seglar.

Entrant á la carretera de la Bordeta, se dexe á má dreta lo poble de Sans.

Avans era un arrabal de la ciutat, després fou un poble independent ab municipi propi, y are es, part de Barcelona desde que definitivament fou agregat per Royal Decret del 20 d' Abril del 1897, igual que Sant Martí de Provensals, Sant Andreu de Palomar, Sant Gervasi de Cassoles, las Corts de Sarriá y Gracia.

Es una població antiga. Probablement si 's regirés son terror s'hi trobarien restos arqueològichs de civilisacions anteriors al Cristianisme, com se 'n han trobat á Hostafranchs y á la Bordeta, de la época romana. No es pas somniar créurer que en los temps que aquesta terra estava supeditada al domini de Roma, aquest territori de Sans fou ocupat per cases de barcelonins qui tenien ses estades en mitj d' una hermosa y ben cultivada campinya; que no faltaven aquí sumptuosos edificis y sos temples ó altars consagrats á les divinitats gentiliques nascudes de la fantasía de la imaginació de la gent. Perque no es faltat de rahó lo créureho aixís, es porque es molt atendible la opinió del il·lustrat fill é historiador de Sans, lo distingit metge En Jacinto Laporta que 'ns diu que aixís com Montjuich era lo fossar dels juheus, aquí tenien lo seu los cristians, originantse d' aquí la denominació de *Carner dels Sants* y no com apunten alguns *Carnicera dels Sants*.

Tal vegada fou aquí hon estava establerta una d' aquelles parroquies de que 'ns parlen alguns cronistes, dihentnos qu' estava servida per un d' aquells dos sacerdots germans, anomenats Desideri y Ripari; entusiastes sostenidors de la puretat de la Fé per allá les derreríes del segle iv, los quals sostenint correspondencia ab Sant Geróni, varen instarlo á que traduhís un dels llibres sagrats. Aqueix plá pot molt ben ésser que fos il·lustrat ab les virtuts exemplaríssimes de la germana d' aquells tant virtuosos varons qui varen meréixer ésser elevats á la dignitat episcopal, Santa Serenila, lo primer exemplar entre nosaltres de la dona cristiana consagrada á la vida monástica.

Mes sia lo que 's vulla, lo cert es que hi ha noticia de l' existencia de la parroquia de Sans en l' any del Senyor 986 després de la reconquesta per los cristians de la ciutat de Barcelona, que en l' any anterior havia sigut presa á son comte Borrell per les feréstegues hosts del terrible Almançor. Los moros se diu que hi axecaren una farola y una mezquita; pero axó degue

ésser en lo període d'alguna altra invasió sarra-hina, no en aquesta en que apenes arribaren los infaels á possehir nostra ciutat un any. Tant més, en quan se pot congeturar que continúa subsistint la iglesia de Sans relacionada ab la parroquia del Pi, per un altre document del 1188 en que 's hi cita un prebere que 's diu Bernat y es prior de Sans. Per lo Cens format per les Corts de Cervera, sabem que la parroquia de Sant Bartomeu de Sans está formada per 38 cases ó focs, repartides en aquesta forma: 11 cases de ciutadans, 14 d'eclesiástichs y 13 de senyoriais.

En lo segle xiii hi havia establert en lo territori de Sans un hospital de pelegrins, quin objecte no era altre que 'l de donar aculliment als viandants qui venien á Barcelona y se trobaven malalts. En lo segle xiv s'hi estableix un convent de benetes baix l'advocació de Santa Magdalena, quina comunitat se dissolt en 1472 per motiu de la guerra anant á parar part de les monjes á Montserrat y l'altra á Ripoll. En 1697 es profanada pels francesos sitiadors de Barcelona, que la convertexen en dipòsit de municions, una capella dedicada á la Mare de Deu del Mont, quin suntuari comptava alguna anti-guetat.

Apesar de les vicissituds dels temps la població de Sans ha anat crexent y al voltant de la iglesia s'hi ha anat agrupant un vehinat que 's distingeix per lo creient y devot, y aquell temple antich y petit se fa precis substituirlo per un altre de majors dimensions. A aqueix objecte en 1830 se comensá á aixecar l'actual, que es elevat de voltes y espayós, ab sis capelles á cada costat, que dit sia de pas no contenen cap objecte que reclami l'atenció del amant del Art, ab un creuer que 's corona per una cúpula que be hauria pogut donar llum á aquell interior que tant necessitat está de claror. Fa poch anys que 's construí una nova capella del Sagrament que sens ésser cosa notable per son bon gust artístich en quant á conjunt, atrau la vista per unes pintures murals obra de nostre compatrici En Victoriá Codina Langlin que habitualment viu á Londres, y que sens dupte es lo milloret que dexá á Barcelona en les dues ó tres temporades que baxá aquí.

Qui escriu aquestes mal girvades ratlles conserva un recort de sa infantesa que es la impressió que li causá la població de Sans la primera vegada de visitarla. Fará prop de quaranta anys. Era un diumenge á la tarde y al véurer que hi havia tants balcons ab banderes, senyal d'altres tants cassinos ó societats, hon s'hi ballava, va pensar que era un poble de gent que no pensava més que en divertir-se. Y apesar d'axó Sans, es la població dels voltants de Barcelona qui se-

gurament ha produhit més inteligencies pera l'art y lo saber; los Laportas, Pahissa, Junca-della, Dot y altres ho confirman. No fa gayres anys que varem sapiguer datos del nombre de comunions que 's efectuaven los diumenges en la parroquia de Sans y verdaderament admira que sien tantes. Segurament que cap parroquia de dintre Barcelona pot competirhi. Un altre dato hi ha que abona la població de Sans: ha demostrat un especial entusiasme en impulsar la ilustració del pays, essentne la que més constantment ha fet entrar en ses festes majors la celebració d'un Certamen literari.

Lo desenrotllo d'aquesta població se dedueix per aquestos datos. En 1857 comptava 1384 cases habitades per 6739 ànimes; en lo cens del 1887 s'hi anoten 5075 vehins ab 19105 habitants: 9339 homens y 9766 dones. Per demunt de la silueta que marca lo caseriu de Sans s'hi veuen les xemeneies de ses fàbriques entre les quals sobressurten la «Espanya Industrial» y lo «Vapor vell» que 'ns recorda lo nom del més il·lustrat fabricant catalá y un dels nostres més entesos economistes en lo conexement de les qüestions que han afectat al desenrotllo de la producció nacional, D. Joan Güell. Sa fàbrica en 1855 fou escenari dels excessos d'un d'aquestos rebomboris populars que les més de les vegades obren inconscientment. Allí en lo «Vapor vell» fou mort d'un tir de pistola lo malhaguanyat D. Joseph Sol y Padrís, distingit escriptor y literat y fervent defensor del treball. Al capdemunt de tot aquell conjunt d'edificis que artísticament parlant res tenen de particular, predomina lo campanar de la parroquia que per lo alt y prim es anomenat lo *tisich de Sans*.

RAMON N. COMAS.

CRÓNICA

NOTES LULIANES

A Madrid s'acaba de publicar, formant part de la Biblioteca *Joyas de la Mística española*, un volúm en 16 au que s'intitula «*Las Virtudes; máximas del B. Raimundo Lulio*».

Quan l'haurém llegit, ne parlarém als nostres lectors.

—Ha sigut tant ben rebut per tothom l'opúscol *Le Bienheureux Raymond Lulle*, del notable escriptor Marius André, que havent sortit en lo mes de Febrer d'aquest mateix any, á hores d'ara ja s'ha posat á la venda la segona edició, segons veyém en lo número del present Octubre del *Anuales de Philosophie Chrétienne*.

—Acaba d'esser estampat lo volúm terç de la monumental obra *De Exemplarismo Divino*, que á Roma pública lo savi tomista Ernest Dubois, de la congregació del Redemptor, ahont se parla ab elogi, igualment que en los dos volums anteriors, de les doctrines del Doctor Arcangélich.

—Traduïm del *Diario de Barcelona*, del divendres 19 d'Octubre passat:

«Ab motiu del gran èxit obtingut per lo Congrés dels terciaris francescans, lo Sant Pare ha enviat un magnífich Breu á S. E. lo cardenal Vives y Tutó, qui fou realment la ànima d'aquell Congrés, organísat y dirigit per ell ab gran acert.

A proposit del Congrés á que 'm referesch, he de dir que, per descuyt involuntari, vas dexar de comunicar que 'l Rvmt. P. Rupert, digne y zelosíssim secretari del citat Cardenal, presentá al Congrés de terciaris francescans una *Memoria molt notable sobre la excelencia de les doctrines del Beat Ramón Llull y sobre la conveniencia y oportunitat de publicar una nova edició de ses abres.*»

La utilitat de la *Ars Magna* luliana es avuy com sempre predicada per los savis de per tot arreu.

També després de vista la tal *Memoria*, ne direm alguna cosa en aquestes planes.

MOSSEN SALVADOR BOVÉ.

—La casa Hoyos, Esteva y C.^a ha fabricat una tarja pera lo Calendari Català que publica la impremta La Catalana. Es una cosa riquíssima que no desdiu en cap habitació per ben decorada qu'estiga. En la esmentada tarja hi ha Sant Jordi en relleu, imitació plata oxidada y l'escut de Catalunya imitat á metall, com lo restant de la tarja, essent d'un relleu molt sortit y elegant, com també d'un estil modern y no vist, particularment en aquesta classe de treballs.

—En lo present número no repartim folletí. La setmana entrant ne donarem vuit planes de *Fiameta*.

—En lo Saló Parés aquesta setmana hi ha exposat en lo lloch preferent lo retrato del Rdm. P. Joseph de Calasanz Casanovas, un dels professors qui han dextat mes bons recorts entre los dexebls del Colegi de la Escola-Pia de aquesta ciutat. La testa de la figura está pintada magistralment y tot lo quadro se recomana molt be als intel·ligents, puix es una obra que prova una vegada mes lo talent artístich del Sr. Montserrat ja ventatjosament conegut per altres obres semblants. Llástima que la posa de la figura resulti ab una altívez impropia d'un sacerdot encare que aquest sia lo Visitador general d'una institució tan important com la calasancia, cárrech que desempeñá aquell il·lustre fill de Sabadell.

—Lo «Círcul Artístich» del carrer de les Corts, rependrà altre col·ple les exposicions artístiques á mitjans del mes que ve.

—Ha mort Mossen Isidro Vilaseca, director del Royal Colegi Tarrasench establert en aquella antiga població de la que prengué nom aquell important centre de instrucció. Erá lo Dr. Vilaseca tan actiu y laboriós que apesar de lo molt

que 'l teníen ocupat les atencions del tal Colegi, encare trobava temps pera escriure interessants opúscols de propaganda religiosa. Deu tinga al cel á tant honorable manresa y digníssim sacerdot.

—Lo Colegi del Art Major de la Seda celebrá lo diumenge passat la seua festa anyal religiosa en honor de sa patrona la Mare de Deu dels Angels en la iglesia de la Casa Provincial d'aquesta ciutat. Foren celebrant y assistents tres joves religiosos benets de Montserrat. La Capella de Música cantá una «Missa» y una «Salve» que produhíren molt bon efecte. Predicá lo Dr. Mossen Jaume Estebanell, capellá major de la susdita casa, ab aquella reconeguda eloqüencia que li es propia, y ab una oportunitat de conceptes molt dignes d'esser tinguts en compte. Lo dilluns se celebrá lo funeral en sufragi del ànima dels mestres col·legiats difunts.

Lo Colegi del Art Major de la Seda, es sens dupte una de les poques corporacions que 's poden conceptuar dignes successors d'aquelles antigues associacions gremials que foren noble orgull de la Patria.

—L'editor de música D. Rafel Guardia acaba publicar «Dues saluacions á María y un Gloria Patri» compostos per D. Candi Candi.

—La «Academia dels Sts. Just y Pastor» establerta á Santa Ana obri 'l curs de 1900 á 1901 ab una sessió literari-musical desempenyada per los Srs. Fuente, Pascual, Bagué, Pomareda y Brusco y D. Joseph Paredes que dirige 'l «Chor» de l'Academia, executanse obras de Beethoven, Gounod, Verdi, Saint Saens, Morera y Manent.

TEATRES

Divendres tingué lloch la inauguració de la temporada dramática catalana á Novedats.

Se posaren en escena les obres «Lo Nuvi» de Feliu y Codina, y «Garsa per perdiu» de Albert Llanas.

La companyia que dirigeix lo distingit primer actor Enrich Borrás, interpretá be dites obres.

Lo director de la nova companyia catalana, feu una bona interpretació del personatge «Guillém» obtenint molts aplausos. Son dignes de recordar per sa brillant execució les escenes del perdó (acte II) y la última.

—Diumenge passat la «Societat Filarmónica» doná en lo Teatre Principal un brillant concert, comensament de la serie que te anunciats. El que 'ns ocupa resultá verdaderament exquisit, posantse de manifest lo bon gust en la direcció de Mr. Crickboom. Totes les peces foren aplaudides haventse de repetir *L'Arlesiana* y *Remors de la selva*.

La Catalana.—Imp. de J. Puigventós.—Dormitori St. Francesch, 5.

CALENDARI CATALÀ

DE PARET

Any

1901

Publicat per la

Imprempta LA CATALANA

S' avisa als corresponsals que s' ha posat á la venda 'l *block català* pera l' any vinent. Enguany havém fabricat elegants tarjas de cartró, de fusta imitació noguera y de noguera macissa.